

PUŠČAVA NA POHORJU

V skriti globeli ob vznožju Pohorja, kjer je svet med samimi gozdovi najbolj stisnjen in se cesta z Rute proti Lovrencu komaj prebija skozi zavito sotesko, stoji ob sotočju treh dolin na nekakem pomolu, ki ga obliva šumeči potok Radoljna, velika cerkev Device Marije v Puščavi. Ljudje se danes upravičeno začudeni sprašujejo, odkod v tej divjini taka cerkev. Odgovor nam daje nezmotljiva učiteljica zgodovina, ki poroča, da je te kraje, kjer je morala biti »puščava« takrat še mnogo hujša od današnje, dobil že leta 1091 v svojo posest znameniti benediktinski samostan v Št. Pavlu na Koroškem. V teh krajih si je v stoletjih utrjeval svoje gospodarsko zaledje, z gradnjo cerkva in kapel pa pospeševal versko misel. Tako je sklenil opat Hieronimus Markstaller na začetku 17. stoletja, ko je bil samostan na višku svojih moči, namesto prejšnje kapele sv. Štefana pozidati v Puščavi novo Marijino cerkev.

O tem priča tudi napisna plošča, vzidana na zunanjščini prezbiterija, ki navaja letnico 1627, ko naj bi bil imenovani opat »dal narediti« to cerkev. Napis na drugi plošči, ki je vzidana v cerkvi na desni strani, pa

Pušcava na Pohorju — pogled po glavni ladji

pove, da so kasneje cerkev bistveno povečali in njeno zasnovo temeljito spremenili. Leta 1672 so pod opatom Filipom dokončali in posvetili cerkev, kakršna je še danes. V njej spoznamo stavbo, ki je značilna za prizadevanja v oblikovanju cerkvene arhitekture v 17. stoletju.

Zunanjščina nič dosti ne pove, saj je z gladkimi stenami razmeroma pusta in edinole segmentna okna v dvoje nadstropij dajo slutiti, da se notranja arhitektura in z njo prostor močno razvijata v višino. Pa še to bi lahko povzeli iz zunanjščine, ko smo cerkev obhodili krog in krog, da ima njeno vzdolžno telo ob straneh dve zaobljeni kapeli in da je tudi globlji prezbiterij polkrožno zaključen. V cerkev vodijo trije kamniti vhodi, med

katerimi je glavni z dvema stebroma in s prekinitvenimi celom posebno poudarjen. Že na njih se pojavlja z angelskimi glavicami ter s sadjem kiparski okras, ki je značilen za našo obliko renesanse in ga bomo v obilni meri srečali spet v notranjščini. Ta je z visokimi polkrožnimi loki razdeljena v tri ladje, katerih srednja je občutno širša in višja od stranskih dveh, tako da ostaja nad njima še dovolj prostora za nekakšne empore, ki dobivajo svetlobo skozi zgornja okna in se s pravokotnimi odprtini povezujejo z glavno ladjo. Na vzhodni strani oblikujeta obe stranski kapeli nekakšno prečno ladjo, onstran katere se le glavna nadaljuje v globok prezbiterij.

Ta arhitektura ni zrasla iz tal kakor gotska, niti ni mehko oblikovana in razgibana v baročnem smislu, temveč je jasno in pregledno grajena in zasnovana na medsebojnem skladju nošenih in nosečih delov, obogatena pa z razčlenjenim konzolnim vencem, ki ga opirajo pilastri z bogatimi listnimi kapiteli in velike glave se ozirajo z vrhov polkrožnih lokov. Križni oboki, ki jih omejujejo oproge v širini arkad in v razmaku posameznih slopov, pokrivajo posamezne prostorske enote, ki se ritmično nizajo druga ob drugi in se še niso zlile v prostorsko celoto. Vse to pa nas opravičuje, da govorimo o predbaročni stavbi, ki je značilna za naše 17. stoletje in ki jo z ustaljenimi slogovnimi merili še najbolj označujemo za renesančno. Ta arhitektura je sama po sebi dovolj močna v izrazu, da ne potrebuje nobenih slikarskih dopolnil, saj so arhitekturni členi hkrati tudi lepотно izrazilo in ji zadošča le ustrezno gladko toniranje, da polno zaživi pred nami.

Če v njej prav nič ne pogrešamo slikarskega okrasja, pa dobro dopolnjujejo in stopnjujejo njeno umetnostno zmogljivost oltarji, katerih trije so prav izredni primerki sočasnega rezbarstva in kiparstva. Glavni oltar je mogočna arhitektura, ki se z golšasto zavitimi stebri in pravokotnimi vdolbinami med njimi razvija kar v troje nadstropij. Še bolj nenavadna pa sta oba stranska oltarja v kapelah, kjer so med močno zavitimi stebri na konzolah postavljeni štirje veliki kipi, sredina pa se pogloblja proti veliki sliki. Oltar je zgoraj ravno zaključen in so tu na podstavkih spet postavljene kipi različnih svetnikov. Ti oltarji, ki so bili delno prenešeni iz mariborske stolnice, pri nas nimajo nobenih vrstnikov, s katerimi bi jih lahko primerjali in so tako edinstveni kakor arhitektura, v kateri stoje ter jo po svoje dopolnjujejo. Zato je Puščava spomenik izredne arhitekture in plastike našega 17. stoletja.